

Beslut

Datum 2024-06-14

Dnr 2023:8098

Sida **1 (21)**

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av högstadiets undervisning om
kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer vid
von Bahrs skola i Uppsala kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på von Bahrs skola avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga ämnen i högstadiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte von Bahrs skola den 17 april 2024. Besöket genomfördes av utredarna Ulrika Sutorius och Carl Bexell.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Två gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektorn och biträdande rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Von Bahrs skola i Uppsala kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i låg utsträckning** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- ämnesintegrera och fördjupa undervisningen om sexualitet, samtycke, relationer så att den ger en helhetsbild utifrån flera ämnen och perspektiv
- inkludera inslag i undervisningen så att eleverna ges möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik samt inslag som ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer framställs i olika medier

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Von Bahrs skola i Uppsala kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i låg utsträckning** utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- arbeta aktivt med strategier för ett tillitsfullt klassrumsklimat
- bemöt utspel och uttryck för intolerans och arbeta med insatser som hävdar de värden läroplanen anger i undervisningen
- gör eleverna delaktiga i utformningen av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer

Uppföljning

Huvudmannen ska senast **den 29 januari 2025** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till

kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2023:8098) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i låg utsträckning utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande, aktuell och fördjupad undervisning visar att undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer sker återkommande i vissa årskurser, men att progressionen inte är tydlig och att möjligheter till fördjupning inom kunskapsområdet är begränsad. Undervisningen om kunskapsområdet är aktuell och uppdaterad.

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att lärarna inte samordnar sin undervisning så att de frågor som undervisningen tar upp kan belysas genom perspektiv från olika ämnen. Därför får inte eleverna en helhetsbild av kunskapsområdet.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att undervisningen i begränsad utsträckning ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare visar granskningen att eleverna endast till viss del får utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang. Däremot visar granskningen att undervisningen bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter. Granskningen visar också att undervisningen förmedlar betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i låg utsträckning utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar visserligen att stämningen i alla klassrum inte är öppen och tillitsfull, men flera lärare arbetar aktivt för att förbättra klimatet och för att alla elever oavsett könstillhörighet ska vilja och våga reflektera och samtala. Vidare visar granskningen att lärarna i viss mån verkar för att undervisningen om kunskapsområdet ska ha ett innehåll som gör att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning ska känna sig inkluderade.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att det finns tillvägagångssätt för att bemöta utspel och uttryck för intolerans och destruktiva normer, men att lärarna inte fördjupar värdegrundsfrågorna i undervisningen tillsammans med eleverna.

Granskningen av elevdelaktighet visar att eleverna inte blir delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad undervisning
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen om sexualitet, samtycke, relationer är aktuell, till viss del återkommande, men inte fördjupad

Granskningen visar att undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer sker återkommande i vissa årskurser, men att progressionen inte är tydlig och att möjligheter till fördjupning inom kunskapsområdet är begränsad. Undervisningen om kunskapsområdet är aktuell och uppdaterad.

Av intervjuer med lärare och elever framgår att lärarna behandlar moment kopplade till området i några olika årskurser och ämnen. Kunskapsområdet har sitt fokus i ämnet biologi i årskurs 8 och 9. Utöver det ger lärare och elever exempel på att de i årskurs 7 arbetar med hedersproblematik och hur manligt och kvinnligt framställs i media samt att de läser romaner som handlar om relationer och empati. I idrott och hälsa har läraren moment med koppling till kunskapsområdet. I årskurs 8 finns det ett moment om kroppen i biologi och undervisningen innehåller även moment som behandlar samtycke. I årskurs 9 återkommer frågor om samtycke och då får skolan besök av Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU. Såväl elever som lärare berättar att undervisningen snarare präglas av punktinsatser än fördjupning. Eleverna säger att de saknar fördjupning i de områden som är viktiga för dem och att undervisningen till stor del är repetitiv. Däremot säger de att de har fått fördjupning när RFSU har varit på skolan. Lärarna beskriver i intervjuer att undervisningen både består av repetition och viss fördjupning men att det är svårt att hinna med fördjupningen. I stället avlöser nya moment varandra. En lärare beskriver att eleverna behöver ha en grundläggande förståelse för de begrepp som ingår i kunskapsområdet, vilket gör att såväl fördjupning som bredd är svårt att hinna med.

Vidare framkommer det av intervjuer med lärare att en del av dem på olika sätt försöker hålla sig uppdaterade inom området, bland annat genom att följa nyheter och ta del av information från ungdomsmottagningen och RFSU. En lärare

använder sociala medier för att följa det som händer bland eleverna. Andra lärare ser inte det som sitt område att undervisa i och bedömer antingen att de inte behöver kunskap om aktuella frågor eller att lärarna behöver kompetensutveckling för att kunna hålla sig á jour. Det varierar huruvida lärarna tar reda på elevernas förkunskaper och hur de fångar upp frågor som eleverna möter på fritiden med koppling till kunskapsområdet. Vissa lärare gör tankekartor tillsammans med eleverna för att fånga förkunskaper och intressen, andra tar inte alls reda på det i planeringen.

Det framgår av intervjuer att skolan brukar bjuda in externa aktörer för att föreläsa och samtala med eleverna om sexualitet, samtycke och relationer, men att lärarna inte i någon större utsträckning integrerar det i sin undervisning. Varje år kommer RFSU till klasserna i årskurs 8 eller 9. Lärarna förbereder besöken genom att ta reda på elevernas frågor, vilket innebar att förra årets besök behandlade sex och könssjukdomar medan året innan hade fokuserat på homosexualitet. Det är organisationen som ber lärarna att ta reda på vad eleverna vill ha för fokus. Lärarna säger i intervjuer att de behöver förbereda eleverna bättre inför besöken, eftersom det vid det senaste tillfället chockerat flera elever, i någon klass så mycket att de fick avbryta föreläsningen. Lärarna berättar att de tycker att det vore bra att ha en förberedande temadag inför RFSU:s besök i klasserna. Lärarna använder inte kompetens från elevhälsan i sin undervisning, men det är kuratorer som ansvarar för besöket från RFSU. Det framkommer också i en av intervjuerna att elevhälsan är involverad i den regnbågsvecka som anordnas på skolan. Då ger elevhälsan förslag på aktiviteter som lärarna kan genomföra, men det är helt frivilligt för lärarna att medverka i denna vecka.

Ämnesintegrerad undervisning

Undervisningen är inte ämnesintegrerad och eleverna får en skral helhetsbild utifrån några perspektiv

Granskningen visar att lärarna inte samordnar sin undervisning så att de frågor som undervisningen tar upp kan belysas genom perspektiv från olika ämnen. Därför får inte eleverna en helhetsbild av kunskapsområdet.

Intervjuer med lärare visar att det inte finns ett systematiskt och medvetet arbete för att synliggöra hur olika perspektiv utifrån olika ämnen hör ihop. Även om det förekommer undervisning i olika ämnen, finns inget gemensamt grepp eller gemensam planering för att ge bredd och fördjupning. Lärarna säger att de inte jobbar ämnesövergripande men att de skulle vilja jobba mer med samplanering av undervisningen. Lärarna berättar att skolan har ett pågående utvecklingsarbete i vilket de har börjat diskutera ett arbete med ämnesintegrering. Rektorn säger att de är i startfasen att få in sexualitet, samtycke och relationer som ett ämnesövergripande område att arbeta med, men att det är svårt att få tiden att räcka för att samla lärarna.

Vidare framkommer det i elevintervjuer att eleverna inte tycker att de får en övergripande bild av kunskapsområdet och efterfrågar att få kunskaper om hur en relation kan bli bra sett ur olika perspektiv. Eleverna önskar att lärarna tar upp kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer i större utsträckning i undervisningen.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Undervisningen ger endast till viss del möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik. Undervisningen ger även eleverna få möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang

Granskningen visar att undervisningen i begränsad utsträckning ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare visar granskningen att eleverna endast till viss del får utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat pornografi.

Av intervjuer med lärare framgår att de tycker det sammantaget är svårt att undervisa om kunskapsområdet, i och med att eleverna varken har vana vid att prata om områdets innehåll eller har tidigare kunskap om det. Det finns även elever som motsätter sig undervisning om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Därför visar granskningen att det varierar bland lärarna om de arbetar med att medvetet utmana och uppmuntra eleverna att kritiskt granska frågor inom området.

I lärarintervjun framkommer enstaka exempel på att lärarna medvetet arbetar med att låta eleverna undersöka föreställningar om kvinnligt och manligt och hur det kan påverka människors livsvillkor. I biologi uppger en lärare att eleverna arbetar med och diskuterar könsnormer och att läraren också tar upp trafficking och prostitution och att de då i det sammanhanget även kan komma in på pornografi. Lärarna berättar att det sker ett samarbete i bild, samhällskunskap och historia när de arbetar om världskrigen och propaganda. Då gör eleverna ett material inom ramen för mänskliga rättigheter och i sina redovisningar har eleverna exempelvis med frågor om aborträtt, jämställdhet, normer kring kläder, samtycke och könsroller. En lärare säger att det inom ramen för det arbetet är lätt att ta upp dessa frågor till diskussion med eleverna. En lärare berättar också att eleverna inspireras och ger kunskap till varandra eftersom de ställer ut materialet i form av affischer på skolan. Lärarna berättar också att eleverna svenskämnet läser romaner som handlar om kvinnor och män och olika öden och livsvillkor. Romanerna innehåller också teman som vänskap, och kärlek. I en annan klass

har eleverna nyligen diskuterat könsroller och fått uppgifter om hur man kan ändra föreställningar om varandra.

Såväl lärare som elever ger exempel på lektioner när lärarna har tagit upp hedersrelaterat våld och förtryck och där eleverna har fått föra samtal om det. Exempelvis tar lärarna alltid upp två uppmärksammade fall om hedersproblematik och våld med koppling till närområdet. Någon lärare uppger att det är lättare att prata om hedersrelaterade frågor, än om exempelvis HBTQ-frågor med eleverna, medan andra säger att det är svårt och känsligt att ta upp frågan. För att kunna prata om laddade frågor, händer det att lärarna tar upp ämnet hedersproblematik via en liten omväg. Ett exempel på det ger en lärare som i franska låter eleverna läsa en bok om livet i Tunisien och kommer då in på hedersrelaterade frågor utan att behöva ta upp det direkt. Lärarna påtalar i sammanhanget att de skulle behöva mer kunskap om hur de kan undervisa om hedersrelaterade frågor. Lärarna anger även att det är ett svårt ämne att ta upp läroplansbeskrivningen kring hur relationer och sexualitet framställs i olika medier, bland annat i pornografi med eleverna.

Undervisningen förmedlar betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke och ger eleverna möjligheter att lära sig om och reflektera kring relationer

Granskningen visar att undervisningen bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter. Granskningen visar också att eleverna får diskutera och reflektera över begreppet samtycke i olika relationer.

I intervjuerna med eleverna framkommer att de har haft undervisning om samtycke och samtyckeslagen. De har pratat om vad som kan gå fel och vilka konsekvenser det kan få att exempelvis ha sex utan samtycke. Eleverna berättar att de har sett en film om samtycke. De intervjuade lärarna ger flera exempel på hur de har tagit upp samtycke och samtyckeslagen på olika sätt i flera ämnen, som inom etik och moral i religion och lag och rätt i samhällskunskap. I biologin ingår samtycke i samband med undervisning om våldtäkt och om könsstympning och myten om mödomshinnan. Lärarna säger vidare att de tar upp kunskapsområdet ur både frisk- och riskperspektiv. Lärare som undervisar i andra ämnen än samhällskunskap, religion och biologi, säger att de undervisar om respekt, jämlikhet och goda relationer. I exempelvis svenska läser eleverna romaner om relationer och empati.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Undervisningen innehåller vissa aktiva insatser för att främja ett öppet och tryggt klassrumsklimat så att alla elever oavsett kön ska kunna reflektera och samtala

Granskningen visar att det skiljer sig åt om lärarna har ett aktivt och medvetet arbete för att se till att både flickor och pojkar vågar och vill delta i samtal om kunskapsområdet. Det framkommer i granskningen att stämningen i alla klassrum inte är öppen och tillitsfull.

Av intervjuerna med lärare framkommer det att lärarna tycker att vissa frågor är svåra att ta upp i klasserna med anledning av att vissa elever har bestämda åsikter om framför allt HBTQ-frågor och att det då kan bli antingen tyst eller stökigt. I övrigt säger lärarna att det fungerar väl att ta upp olika frågor med koppling till kunskapsområdet. Enligt intervjuer med eleverna, tycker pojkarna att samtalen ofta fungerar bra, även om det blir fnittrigt, medan flickorna säger att det mest är pojkarna som vill och vågar prata, men också att detta varierar mellan klasserna. Flickorna säger att pojkarna är högljudda och kommenterar vad de säger och tycker inte att lärarna gör tillräckligt för att det ska bli bättre. Det framgår vidare av lärarintervjuerna att lärarna på olika sätt försöker få ett öppet samtalsklimat genom att exempelvis fördela ordet och genomföra värderingsövningar. Lärarna säger att de behöver vara sakliga och kunniga för att kunna leda de diskussioner som uppstår. Några lärare säger att de medvetet styr diskussionen till en mer allmän nivå för att den inte ska bli privat. Några lärare använder öppna frågor utan ett givet svar. Enligt eleverna skiljer det sig åt huruvida lärarna är aktiva, gör alla elever delaktiga och skapar ett klimat så att ingen blir utsatt för kränkningar. Några lärare använder strategier som fasta placeringar, bemöta åsikter med fakta och att eleverna får diskutera i par eller mindre grupper för att alla elever ska komma till tals i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Såväl lärare som elever säger att det förekommer kommentarer i klassrummet som är nedsättande. Eleverna berättar att det finns förhållningssätt som lärarna

tydliggör, exempelvis att det ska vara respektfullt, att de ska vara toleranta och inte kränka varandra.

Undervisningen synliggör och utmanar till viss del begränsande normer

Granskningen visar att lärarna i viss mån verkar för att undervisningen om kunskapsområdet ska ha ett innehåll som gör att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning ska känna sig inkluderade.

Det framkommer i lärarintervjuerna att de i sin undervisning utifrån kunskapsområdet arbetar för att synliggöra och utmana begränsande normer, men att de anser att det är svårt. Eleverna ger exempel på att de arbetar med normer i samhällskunskap i samband med lag och rätt och i religionskunskap om konsekvensetik och aborträtt. Lärarna lyfter fram att de arbetar med normer om manligt och kvinnligt i biologi och historia. I idrott och hälsa belyser läraren normer och inkludering och i svenska arbetar lärarna med könsstereotyper yrkesval i samband med praktisk yrkesorientering (prao). Eleverna får även arbeta med modedesign och hur den kan befästa könsstereotypera föreställningar. Utöver det säger lärarna att det ofta kommer in frågor som eleverna pratat om på rasten in i klassrummet, som de då får ta tag i. Exempelvis när det gäller vänskap och relationer. Samtidigt framhåller eleverna att det inte går att vara sig själv på skolan, utan att det finns starka normer för vad som är normalt och rätt som är svåra gå emot om man inte vill känna sig fel. Eleverna menar att de skulle föredra att lärarna i större utsträckning lärde ut kunskaper och normer, än att de bara lät eleverna uttala sina åsikter.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Uttryck för intolerans problematiseras inte alltid i undervisningen

Granskningen visar att det finns tillvägagångssätt för att bemöta utspel och uttryck för intolerans och destruktiva normer, men att lärarna inte fördjupar värdegrundsfrågorna i undervisningen tillsammans med eleverna.

Eleverna berättar att alla elever inte är trygga på skolan och att alla lärare inte på ett tydligt sätt markerar om en elev har en hård jargong. Eleverna berättar att när lärarna reagerar så får eleven en tillsägelse av läraren. En elev kan också bli utvisad från klassrummet och det kan bli aktuellt med kontakt med vårdnadshavare. Lärarna berättar att de vid något enstaka tillfälle fått stänga av elever. Vissa elever uttrycker att lärarna inte arbetar tillräckligt i undervisningen med frågor om normer och att elever med destruktiv jargong inte blir tillräckligt tillrättavisade. Även lärarna uttrycker att det finns elever som uttrycker sig kränkande, men att de bemöter det genom att visserligen säga att det finns åsiktsfrihet, men att det inte är tillåtet att kränka andra.

Elevdelaktighet

Undervisningen utgår inte från elevernas frågor, perspektiv och delaktighet

Granskningen visar att lärarna ger eleverna få möjligheter att vara delaktiga i planering och genomförande av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna använder visserligen varierande undervisning i viss utsträckning, men de tar liten hänsyn till elevernas intressen och behov.

Av lärarintervjuerna framgår att det varierar mellan ämnena om lärarna låter eleverna vara delaktiga genom att exempelvis lyssna in deras behov av kunskaper, ta reda på deras förkunskaper eller ta upp aktuella frågor. Ett tydligt undantag är den nu årliga regnbågsveckan som initierades utifrån elevernas frågor och att lärarna identifierade ett behov av kunskap hos eleverna. Lärare säger att i bildämnet och i slöjd lägger lärarna ramarna för tekniker och material, medan eleverna fyller det med innehåll. Övriga lärare säger att eleverna inte är så delaktiga i planeringen av undervisningen i de ämnen som de undervisar i, men att de kan plocka in spontana idéer från eleverna. Av intervjuerna med eleverna framgår det att eleverna tycker att lärarna varken frågar dem om deras behov av kunskap och intressen eller undervisar om det som är aktuellt för dem. Eleverna säger att lärarna redan har bestämt vad lektionerna ska handla om och att de inte tycker att undervisningen tar upp viktiga frågor, som är relevanta för eleverna. Eleverna säger att de vill ha mer undervisning om kunskapsområdet och inte bara i slutet av terminen. Vidare berättar eleverna att de vill fördjupa frågor om kunskapsområdet, ha fler diskussioner om exempelvis hur man får en relation att fungera.

Identifierade utvecklingsområden

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- ämnesintegrera och fördjupa undervisningen om sexualitet, samtycke, relationer så att den ger en helhetsbild utifrån flera ämnen och perspektiv

Läroplanen anger att rektorn har ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen. I läroplanen framgår det även att rektorn har ett särskilt ansvar för att undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som

en helhet.¹ Läroplanen anger också att läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²

Av granskningen framkommer att undervisningen inom sexualitet, samtycke och relationer inte är återkommande och att den tenderar att vara repeterande, snarare än fördjupande. Lärarna tar inte reda på vilka frågor som är relevanta för eleverna när de planerar innehållet i undervisningen. När lärarna använder kompetens från elevhälsan och externa aktörer som RFSU används inte denna kompetens i undervisningen för att få fördjupning i kunskapsområdet. Genom att använda frågor som aktualiserats i eller utanför skolan ökar möjligheten att göra undervisningen relevant och angelägen för eleverna. Det möjliggör både ett ökat utbyte av erfarenheter och att eleverna kan möta en undervisning där de olika ämnena bildar en helhet i arbetet med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att samordna olika ämnesområden så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som helhet samt att det behandlas återkommande i undervisningen. Skolverket har material som kan användas i detta [Skolverket Stöd-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer-i-undervisningen](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- inkludera inslag i undervisningen så att eleverna ges möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik samt inslag som ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer framställs i olika medier

Läroplanen anger att skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.³

¹ Lgr22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

² Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

³ Lgr 22, avsnitt 1 *Skolans värdegrund och uppdrag Skolans uppdrag*.

Av granskningen framkommer att undervisningen ger eleverna få möjligheter att arbeta fördjupat och utifrån olika perspektiv med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer och hedersproblematik. Det framkommer exempelvis att eleverna endast ges vissa möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik och hur dessa kan påverka människors livsvillkor, och att det är svårt att fördjupa dessa frågor. Det framkommer även att eleverna endast i viss utsträckning ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang. Genom att ge eleverna kunskaper om maktstrukturer som rör kön och hedersrelaterat våld och förtryck kan eleverna rustas med kunskaper och positiva värden för att ha trygga och respektfulla relationer. Det är även viktigt att undervisningen har inslag som ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sammanhang. En sådan undervisning av hög kvalitet kan bidra till främjande arbete mot våld i ungas partnerrelationer.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärare förutsättningar att utveckla undervisningen så att ett kritiskt förhållningssätt integreras i undervisningen om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Arbetet med att motverka hedersrelaterat våld och förtryck behöver ske systematiskt och vara en del av skolans jämställdhetsarbete. För att lärarna både ska kunna upptäcka utsatthet hos eleverna och behandla frågorna i undervisningen behöver lärarna ha kunskaper inom området. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Sexualitet samtycke och relationer](#) och [Skolverket Publikationsserier 2021 hedersrelaterat våld och förtryck](#)

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom följande:

- arbeta aktivt med strategier för ett tillitsfullt klassrumsklimat

I läroplanen anges att läraren ska öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Vidare ska läraren synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Läraren ska planera och genomföra undervisningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska också uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och

kränkande behandling. Tillsammans med eleverna ska läraren utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen⁴.

Av granskningen framkommer att lärarna inte alltid har ett aktivt och medvetet arbete för att se till att både pojkar och flickor vågar och vill delta i samtal inom ramen för undervisningen. Vidare framkommer att lärarna inte problematiserat att pojkarna tar mer plats än flickorna i klassrummet. Genom att synliggöra och motverka könsmönster som begränsar elevers lärande, val och utveckling kan undervisningen utvecklas. Skolans verksamhet ska vila på en demokratisk grund och respektera människors lika värde. I det arbetet är ett aktivt jämställdhetsarbete en del. Genom att ha ett förankrat förhållningssätt som främjar ett tillitsfullt klassrumsklimat där såväl flickor som pojkar vill och vågar yttra sig kan elevernas handlingsutrymme och demokratiska kompetens stärkas.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärare förutsättningar att utveckla undervisningen för att främja ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat samt att ett jämställdhetsarbete integreras. Exempelvis kan lärare arbeta utifrån ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt. Rektorn har ett särskilt ansvar för att både skolans utbildning och undervisning ska präglas av ett jämställdhetsperspektiv. Genom det systematiska kvalitetsarbetet finns möjligheten till ett kontinuerligt och aktivt arbete. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Regler-och-förväntningar-på-elever-i-undervisningen](#) och [Skolverket Stöd-i-arbetet Aktivt-jämställdhetsarbete-i-skolan](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom följande:

- bemöt utspel och uttryck för intolerans och arbeta med insatser som hävdar de värden läroplanen anger i undervisningen

I läroplanen anges att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser.⁵

⁴ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*

⁵ Lgr 22, avsnitt 1 *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet*

Av granskningen framkommer att lärarna inte fångar upp och fördjupar frågor om uttryck för intolerans som exempelvis destruktiva maskulinitetsnormer i undervisningen. Genom att också arbeta aktivt med ett främjande och förebyggande arbete för jämställdhet kan skolan bidra till exempelvis elevers kunskaper om sina rättigheter, stärka elevernas förmåga att värna sin kroppsliga integritet gentemot vuxna och andra elever, och att lära sig att sätta ord på känslor och upplevelser.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn verkar för att både skolans utbildning och undervisning ska präglas av ett jämställdhetsperspektiv. Inom ramen för undervisningen behöver frågor som rör jämställdhetsperspektivet behandlas och fördjupas. Genom det systematiska kvalitetsarbetet finns möjligheten till ett kontinuerligt och aktivt arbete. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Leda-jämställdhetsarbete](#) samt [Skolverket Publikationsserier 2022 Främja förebyggande upptäcka och åtgärda](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom följande:

- gör eleverna delaktiga i utformningen av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer

I läroplanen anges att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.⁶

Av granskningen framkommer att lärarnas arbetssätt inte gör eleverna delaktiga i planering och genomförande av undervisningen om kunskapsområdet om sexualitet, samtycke och relationer. Genom att fånga upp elevernas tankar och ge dem möjlighet att vara delaktiga i planeringen av moment och utvärderingar av undervisningen kan läraren få en grund för att kunna anpassa innehållet och därmed de frågor och funderingar som är relevanta för eleverna gällande kunskapsområdet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att arbeta med att höja undervisningens kvalitet gällande elevernas delaktighet och inflytande. Exempelvis kan lärare ta reda på i vilka ämnen kunskapsområdet behandlas, vad eleverna kan utifrån kunskapsområdet

⁶ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter*.

och planerade arbetsmoment, elevernas frågor och funderingar samt vilka perspektiv och med vilken fördjupning som kan vara relevant. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Publikationsserier 2015 Delaktighet för lärande](#) och [Skolverket Stöd-i-arbetet Sexualitet-samtycke-och-relationer Framgångsfaktorer i undervisningen](#)

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Anna-Carin Kostic, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Ewa Mölleryd. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Ulrika Sutorius och Carl Bexell deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Ämnesintegrerad undervisning ger eleverna en helhetsbild

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.⁷

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.⁸ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsfulla individer och medborgare.⁹

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.¹⁰ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.¹¹

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.¹²

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en

⁷ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁸ 1 kap. 4 § skollagen.

⁹ 1 kap. 4 § skollagen.

¹⁰ 1 kap. 5 § skollagen.

¹¹ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

¹² 2 kap. 25 § skollagen.

trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.¹³

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.¹⁴

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.¹⁵

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.¹⁶

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer

¹³ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmänsklighet.*

¹⁴ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.*

¹⁵ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.*

¹⁶ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.*

präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹⁷

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.¹⁸ Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.¹⁹ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.²⁰

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.²¹

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.²²

¹⁷ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag*.

¹⁸ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden*.

¹⁹ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål*.

²⁰ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

²¹ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

²² Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål*.

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²³

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.²⁴

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.²⁵

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.²⁶ Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

²³ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

²⁴ Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

²⁵ Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

²⁶ Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.